

SANGHAJ, KÍNA VILÁGVÁROSA

Shanghai, a metropolis of China

HORVÁTH GERGELY

ELTE Földrajz- és Földtudományi Intézet Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék
horvger@elte.hu

ABSTRACT

Shanghai from a small fishermen's village became one of the greatest and most considerable metropolis of both China and the World. The name Shanghai means not only the settlement itself but also the surrounding region comprising a direct-administered municipality of the People's Republic of China. Shanghai's development began during the so-called Opium Wars when the Chinese Empire was forced to open several ports for the foreign rules and – thanks to its excellent geographical location – became a centre of the imperialist colonisation. In the recent area of the city, British, French and other concessions were settled with considerable numbers of European and American merchants, businessmen – and also of adventurers. Several buildings, especially the houses of the Bund along the Huangpu are reminders of those days. After the Civil War, Shanghai remained an important industrial city; however, it lost its former glory and light. Only due to the politics of "Reform and Opening-up" introduced at the end of the 1970's got back the city its reputation and became a financial and economical centre again, where domestic and foreign investments together resulted in a fantastic development, of which elements are especially the modern technology and the innovation. Also the development of the infrastructure was extraordinary. In addition, although Shanghai has only small considerable monuments, its tourism is increasing quickly especially due to the modern townscape and the amusement facilities.

Keywords: Shanghai, Pudong, economic reform, scientific-technological development, modern infrastructure

Sanghaj (Shanghai)¹, a hatalmas világváros **Kína** egyik legnagyobb települése és kiemelkedő gazdasági központja. A név egyszerre jelent egy közigazgatásilag önálló, 7037 km² területű, tehát nagyjából két magyar megyényi területen elterülő tartományi jogú várost, ami lényegében egy hatalmas agglomeráció, kerekén majdnem 25 millió lakossal, valamint az ennek magját alkotó, 340 km²-en elterülő tulajdonképpeni Sanghajt (1. ábra). A város a Kelet-kínai-tengerbe ömlő **Jangce** torkolati szakaszának közelében fekszik (2. ábra), a város neve is erre

¹ A tanulmányban a kínai földrajzi és személynevek a megközelítően fonetikus, ún. népszerű átírásban szerepelnek, zárójelben a hivatalos kínai latin betűs (pinyin) átírással, az intézménynevek pedig többnyire a nemzetközileg használt angolos átírást követik

utal, a nevet jelölő két kínai karakter (上海) jelentése ugyanis „a tengertől felfelé” vagy „a tengeren” (a név többféleképpen értelmezhető). Érdekes, hogy Kína – és egyben Ázsia – leghatalmasabb, 6300 km hosszú folyamának „Jangce” (Yangzi) nevét Kínában jobbra csak az idegeneknek szóló kiadványokban olvashatjuk, maguk a kínaiak Csang-csiang (Changjiang), azaz „Hosszú folyó” néven említik (legalábbis onnantól, hogy elhagyja a Tibeti-fennsíkot). A Jangce szélesebb – sok km-re kiszélesedő – délebbi torkolati ága a városközponttól északra fekszik. Oda igyekszik az alig 110 km hosszú **Huangpu** (1. ábra) folyó is, amely átszeli a városmagot, és amelynek szélessége nagyjából ugyanakkora, mint a Dunáé Budapestnél. Szerepe is hasonló (kivéve, hogy itt a „budai” oldal is sík lapály); a városközpontnál hajbait

1. ábra. Sanghaj tartományi jogú város közigazgatási térképe a tulajdonképpeni Sanghaj várossal (Atlas of the People's Republic of China 1989). Bár a térkép nem a legfrissebb, mégis a „két Sanghaj” azóta is változatlan földrajzi fekvését jól érzékelteti.

2. ábra. Sanghaj és a Jangce torkolatvidéke űrfelvételen (forrás: NASA, [link](#))

sétahajók sora szeli, és széles korzók övezik, ahol nappal is, éjjel is hömpölyögnek a helyiek és a turisták. Híd kevés épült rajta, viszont alagutak vezetnek át alatta. A városmagtól távolabb a mélyvizű folyót már végig nagy forgalmat lebonyolító kikötők övezik.

EPIZÓDOK SANGHAJ TÖRTÉNETÉBŐL

Sanghaj évszázadokon át csupán egy kevésbé jelentős kikötő és halásztelepülés volt, felemelkedése csak az európai gyarmatosítási kísérleteknek köszönhető. A korábban

bezárkózó, de a 19. században nagyon meggyengült kínai birodalom az ún. első ópiumháborúban (LIGETI L. 1935, POLONYI P. 1988, SALÁT G. 2009) elszenvedett vereségét követően az 1842-ben Nankingban aláírt megalázó békeszerződés alapján kénytelen volt több tengerparti települést megnyitni a külföldi, főleg a brit kereskedelmi társaságok előtt, aminek következtében 1843-ban Sanghaj is megnyílt a külkereskedelem számára. Jó földrajzi fekvésének köszönhetően a városban a nagyhatalmaknak folyamatosan növekvő külföldi kolóniai alakultak ki, a 20. század harmincas éveig a **területenkívüliség** előjogait élvezve, ahol a külföldiek élete saját törvényeik szerint zajlott. (Érdekességgént megemlítenéd, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiának is volt egy lényegében soha ki nem használt, 1,5 km² területű „birtoka” a hasonlóképpen megnyitott tengerparti Tientsin [Tianjin] városban 1901–1917 között [JÓZSA S. 1966].) A századfordulóig terjedően a brit, francia és amerikai és egyéb ún. koncessziós területeken egy szinte európai jellegű város épült ki, aminek sok épülete máig megmaradt, a leghíresebb a Huangpu partját övező ún. Bund épületsora (3. ábra). A néhány ezres külföldi kolónia mellett a város robbanásszerű növekedésében szerepet játszott az is, hogy maguk a kínaiak is egyre nagyobb számban települtek be, egyrészt a munkaalkalmak miatt, másrészt az 1850-es években kirobbant Tajping-felkelés pusztító belháborúi idején sokan menekültek Sanghajba, mert a korszerű fegyverekkel felszerelt európai katonaság jelenléte egyfajta biztonságot jelentett számukra. A városban erős **iparosodás** is megindult, legfőbb ágazata a textilipar volt, de az élelmiszer- és a gépipar is jelentős szerepet játszott.

Az ipari termelés növekedése mellett a város szellemi élete is meghatározó volt. A fejlettebb társadalmak eszmerendszereinek hatására a 20. század elején Sanghaj a kínai radikális forradalmi mozgalmak egyik fő központja lett, a ma az ország vezető erejét jelentő Kínai Kommunista Párt is itt alakult meg 1921-ben. A fellendülés sok külföldit vonzott a városba, kitűnő tehetséges szakembereket és gátlástalan kalandorokat egyaránt, de menekülteket is befogadott. Kevésbé ismert, hogy köztük mintegy 30 000, a

3. ábra. Az európai stílusú épületekből álló folyóparti Bund részlete, háttérben új felhőkarcolókkal
(fotó: Horváth G.)

nácizmus elől menekülő zsidót is, akiket a németekkel szövetséges japánok a megszállás (1937–1945) idején ugyan gettóba zártak, de nem adták ki a németeknek; történetüket ma egy felújított zsinagógát is magában foglaló emlékmúzeum mutatja be. Ennek az emlékmúzeumnak a falán megtalálható *Komor Pál*, a „sanghaji Raoul Wallenberg” emléktáblája, aki – egy még 1890-ben Kínába kivándorolt és ott letelepedett magyar zsidó család tagjaként – több ezer európai zsidó menekültnek nyújtott Sanghajban segítséget (MERVAY M. 2023).

A városban ekkoriban mintegy 100-150 magyar is élt, köztük leghíresebb a Besztercebányán született neves építész, *Hugyec (Hudec) László* (1893–1958) volt, aki nem sokkal építési diplomájának megszerzése után a világháborús frontra került és 1916-ban orosz fogságba esett. Két évvel később azonban sikerült megszöknie, Sanghajban kötött ki, ahol egy építész iroda alkalmazta, majd 1925-ben megnyitotta saját irodáját és az elkövetkező két évtizedben számos épületet tervezve meghatározó szerepet játszott Sanghaj arculatának kialakításában (PONCELLINI, L. 2007; JÁNOSSY P. S. – DEKE E. 2010). Leghíresebb épülete az 1934-ben átadott, a kor New York-i felhőkarcolóira emlékeztető, ma is álló Park Hotel (4. ábra), amely egészen az 1980-as évekig a legmagasabb épület volt Sanghajban.

A világháborút követően az amerikaiak által támogatott polgári kormány és a szovjetek által támogatott kommunista csapatok véres polgárháborút vívtak, amit a kommunisták nyertek meg. A kínai Vörös Hadsereg 1949 májusában foglalta el a várost, ahonnan a nemzeti nagytőke képviselői Hongkongba települtek át, nagymértékben hozzájárulva az akkor még brit gyarmat felvirágzásához. Sanghaj ugyan Kína jelentős városa, egyik fő gazdasági központja ma-

4. ábra. A Park Hotel napjainkban (fotó: Horváth G.)

radt, ahol különösen a nehézipart – vas- és acélipar, petrokkémia – fejlesztették, még mindig a nemzeti jövedelem közel hatodát adta, de a város infrastruktúrájának fejlesztését elhanyagolták, aminek jellegzetes következménye volt a lakáshiány, vagy – a magánhasználatú gépkocsik hiányának ellenére – a mindennapos forgalmi dugók léte. A város fénye megkopott, elszürkült, néha a szó szoros értelmében is, tekintettel az ipari üzenek okozta hatalmas környezetszennyezésre.

Az 1950-es évek végétől a Kommunista Párt belső viszályai egyre súlyosbodtak, ami a doktriner vezetők által meghirdetett, káoszt és újabb polgárháborús állapotokat eredményező, a gazdaságot és a társadalmat évekre visszavető **„nagy proletár kulturális forradalom”** megindításához vezetett (JORDÁN Gy. 1999, VÁMOS P. 2011, 2023). A mozgalom több vezéralakja, köztük az országot és a pártot vezető *Mao Ce-tung* (*Mao Zedong*) akkori felesége, *Csiang Csing* (*Jiang Qing*) is sanghaji volt. Ők a „nagy kormányos” – ez volt akkoriban Mao populáris elnevezése – 1976. évi halála után át akarták venni a hatalmat, de politikai ellenfeleik ezt megakadályozták, majd a korábban politikai sülyesztőbe került, később rehabilitált *Teng Hsziao-ping* (*Deng Xiaoping*) körül kialakult csoport a volt vezetőket (ez volt a híres „négyek bandája”) bíróság elé állította (SALÁT G. 2013). Érdekesség, hogy a hatalmát megszilárdító Teng-szárny által 1978-ban megindított, az ország újjáépítését célzó „reform és nyitás” politikáját meghatározó állami és pártvezetők egy jelentős része ugyancsak sanghaji volt.

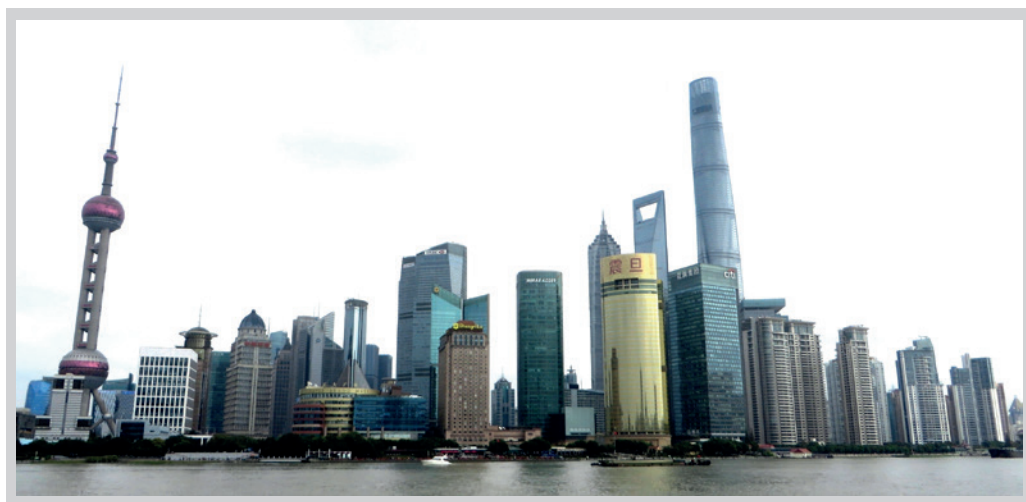
SANGHAJ GAZDASÁGI ÉS TUDOMÁNYOS-TECHNOLÓGIAI FELLENDÜLÉSE

Nem is véletlen, hogy az 1980-as években a város óriási **gazdasági fejlődésnek** indult. A „kínai modellnek” is nevezett (JORDÁN Gy. 2012) fejlődés – bár voltak, vannak korlátai is (GYURIS F. 2017) – Kínát az elmúlt évtizedekben a világ egyik vezető gazdasági hatalmává emelték. A „reform és nyitás” politikájának (JORDÁN Gy. 1999, JORDÁN Gy. – TÁLAS B. 2002, CAJ F. 2019) első időszakában mintegy 20 éven át átlagosan évi 9%-os volt a gazdasági növekedés, amiben az egyre növekvő mértékű (csak 2023-ban 24,09 milliárd dollárra rúgó) külföldi tőkebefektetés is nagy szerepet játszott. A fejlődés részeként egyértelműen a **sanghaji gazdasági övezet** lett Kína **fő gazdasági-pénzügyi központja**, amelynek GDP-je 2023-ban elérte a 4,72 billió jüant (e sorok írásakor majdnem kereken 7 jüan ér 1 USA-dollárt). Ugyanabban az évben a multinacionális vállalatok regionális központjainak száma 71-gyel nőtt, és elérte a 962-t, és 47-tel gyarapodott engedéllyel rendelkező pénzintézetek száma is, amely így összesen 1771 lett.

A beruházások, a fejlesztések Kínában az **ipar szerkezeti átalakulását** eredményezték. Eredendően a gazdasági növekedéshez azoknak a munkaintenzív ipari termékeknek az előállítása járult hozzá, amelyeket a külföldi nagyvállalatok, illetve növekvő számban az

ezek mintájára szervezett kínai cégek gyártottak az alacsony kínai munkabérekre alapozva (GYURIS F. – SZABÓ P. 2016), de a gazdaság fejlődésével párhuzamosan egyre jobban előtérbe kerültek a modern technológián alapuló új iparágak, miközben az anyagigényes klasszikus nehézipari ágazatok súlya jelentősen csökkent. Megjelentek az elektronikai és távközlési berendezéseket gyártó üzemek, majd az életszínvonal javulásának is köszönhetően egyre keresettebb háztartási gépek gyártása került előtérbe. Az újabb lépcsőt a közlekedési eszközök, főleg az autók és repülőgépek gyártása jelentette. A fejlődés töretlen, pl. 2024-ben országos szinten már több mint 31 millió autó gördült le a gyártósorok szalagjairól, ebből 5,9 milliót exportáltak. A 2000-es évektől egyre több beruházás érkezett a még modernebb ágazatokba, pl. az integrált áramköröket, számítógépeket, mobiltelefonokat előállító ágazatokba, valamint a biotechnika- és gyógyszeriparba. Ezekben az iparfejlesztésekben Sanghaj is jelentős szerepet kapott (ZHANG L. 2014).

Eközben a város arculatában is hatalmas változások zajlottak le. Ahogy ez Kínában szokásos, a kezdeményezés az ország vezetőitől indult: 1990. április 18-án a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága és a Kínai Államtanács bejelentette a Huangputól keletre, a városközponttal szemben fekvő, addig elhanyagolt mocsaras városrész, **Putung (Pudong)** fejlesztésének és megnyitásának tervét, amit stratégiai fontosságú kiemelt projektnek nyilvánítottak. Ennek nyomán Putungban az 1990-es évek elejétől az említett Bunddal átellenben Sanghaj új pénzügyi negyedeként egy 31,78 km² területű supermodern új városrész, Lücsiacuj (Lujiazui) nőtt ki a földből, csupa egyedi tervezésű üveg-beton toronyházsal (5. ábra). A sok különleges formájú építmény közül az első között épült fel 1995-ben az érdekes alakú, 468 m-es Kelet gyöngye televíziótorony (6.a ábra),

5. ábra. Putung leglátványosabb felhőkarcolói a Huangpu partján (fotó: Horváth G.)

6. ábra. a. a Kelet gyöngye televíziótorony éjszakaiivilágításban (fotó: Horváth G.) és b. a Sanghaj-torony (forrás)

amelyben a városi történeti múzeuma is található, egy hatalmas terepasztalszerű város-makett-tel. 2014-ben avatták fel a város nevét viselő 128 emeletes, 632 m magas Sanghaj-tornyot, amely a Föld harmadik legmagasabb épülete (6.b ábra). Számtalan további látványos épületével, irodaházával Putung az új Kína modernizációjának jelképe lett.

Putung azonban nemcsak pénzügyi, hanem ipari központ is, sőt a **putungi fejlesztési övezet** a gyártás mellett a tudományos-technológiai fejlesztésekben is élen jár (QIAO Z. 2018), követve ezzel a központi irányelveket, amelyek a gazdaság általános élénkítése mellett kiemelt prioritásként kezelik az innovációt, ezt a Kínai Kommunista Párt 20. Kongresszusán elhangzott jelentésében Hszi Csin-ping (Xi Jinping), a párt főtitkára és egyben az ország elnöke külön ki is emelte: „Az innovációt pedig a növekedés elsődleges mozgatórugójának kell tekintenünk” (in ZOLTAI A. 2023). Ennek látható megvalósulásként Sanghajban 2023 decemberében 561 külföldi befektetésű K+F központ működött, és a K+F ráfordítás elérte a GDP 4,4%-át.

A tudományos-technológiai fejlesztések ipari parkokban összpontosulnak. Az egyik legnagyobb ilyen ipari park a **Zhangjiang Science City** (korábbi nevén Zhangjiang High-Tech Park) még 1992 júliusában kezdte meg működését, majd a város vezetése 1999-ben kezdeményezte egy **csúcstechnológiai park**ká való kibővítését. Mára már közel 100 km²-nyi területen több mint 18 000 vállalkozásnak, közel 60 multinacionális vállalat regionális központjának, több száz high-tech vállalkozásnak és számtalan start-up kezdeményezésnek ad otthont (ZENG G. et al. 2011). Sanghaj iparának vezető iparágai közé tartozik az információs technológia (IT) és a biológiai és orvostudományi kutatásokat interdiszciplinárisan összefogó biomedicina. A városban – és azon belül jelentős mértékben a Zhangjiang ipari parkban – számos multinacionális cég telepedett le, pl. az IBM, a Microsoft, az Alibaba, a Cloudwalk Technology és a Xiaoyi Technology, miközben óriási mértékű működőtőke áramlott be. A világ 10 legnagyobb chip-cége közül 6 vállalat regionális központot, valamint kutatási és fejlesztési (K+F) központot hozott létre Zhangjiangban. Utóbbi téren kiemelendők még a Shanghai Synchrotron Radiation Facility, a Shanghai Supercomputer Center, a COMAC Shanghai Aircraft Design and Research Institute és a Zhangjiang Medicine Valley Public Service Platform kutatási központjai is. A biotechnológia és a gyógyszeripar terén pedig egy teljes **innovációs lánc** jött létre, amely magában foglalja az új gyógyszerek fejlesztését, a klinikai kutatást, a kísérleti üzemek bővítését, a törzskönyvezést és a tanúsítványok kiállítását, valamint a termékek marketingjét. Ehhez a lánchoz a jelenleg több mint 400 bio-gyógyszeripari vállalat, több mint 20 gyógyszergyártásra összpontosító nagyvállalat, mintegy 300 gyógyszerkutatással foglalkozó kis- és középvállalat és több mint 100 kutatóintézet tartozik (Forrás1).

Az innovációs fejlesztések, a tudományos kutatások magas színvonalához mind a külföldön, mind a Kínában tanult szakemberek tudása hozzájárul. A városban 68 felsőoktatási intézmény található (Forrás2), ebből több a világ legmagasabban jegyzett intézményei közé tartozik, mint például a Sanghaji Tudományos és Technológiai Egyetem, a Sanghaji Hagyományos Kínai Orvostudományi Egyetem és a Fudan Egyetem, amelyek kutatási eredményeket, technikai támogatást és tehetségeket biztosítanak a parkban működő vállalkozások fejlesztéséhez. A park K+F intézményeiben közel 370 000 alkalmazott dolgozik, közülük több mint 6200 alkalmazott rendelkezik PhD fokozattal, közel 50 000 pedig mesterképzésben szerzett diplomával.

Az ipar hátterét adó intézmények közül kiemelendő két élvonalbeli, a világ legjobbjai közé sorolt kutatóintézet, a Tsung-Dao Lee Intézet (TDLI; 9. ábra; Forrás3) és a Sanghaji Matematikai és Interdiszciplináris Tudományok Intézete (SIMIS; Forrás4). Az alapkutatásokkal foglalkozó TDLI-t – akkor még a Csiao Tung (Jiao Tong) Egyetemen belül – 2016 novemberében kimondottan azzal a céllal hozták létre, hogy a világ vezető

tudományos intézetévé váljon. Kiemelkedő kutatásokat folytat a fizika és a csillagászat területén, fő területei többek között a kölcsönhatások és az ún. „sötét anyag” vizsgálata. Az intézet három kutatási platformot (Asztrofizikai Kísérleti Laboratórium, Topológiai Anyagkutatási Kísérleti Platform, Exa-szintű Számítástechnikai Tudományos Platform) hozott létre Sanghajban, emellett három szupermodern távolabbi kutatóhelyet, megfigyelőbázist üzemeltet, ilyen pl. egy „sötét anyagot” és neutrínókat érzékelő eszköz megépítése 2400 méteres mélységben Szecsuan (Sichuan) tartományban, egy spektrális távcső megépítése Csinghaj (Qinghai) tartományban, valamint egy nagyenergiájú neutrínóteleszkóp kiépítése és elhelyezése a Dél-kínai-tenger alatt 3500 m-es mélységben. A kutatásokat nemzetközi együttműködésekben végzik, a 120 főállású kutató közel 40%-a 18 különböző országból, köztük az Egyesült Államokból, az Egyesült Királyságból, Németországból és Japánból érkezett.

A SIMIS sokoldalú tevékenységéből ki kell emelni a kvantumtérelméletnek és mester-séges intelligencia matematikai elméletének, algoritmusainak a kutatását, de emellett nagy mennyiségű adatbázis matematika segítségével történő kezelésével és elemzésével hozzájárul többek között más tudományterületek kutatásaihoz, így pl. az emlőrák biomarkerei adattérképének, a szélcsatorna- és repülőtér-szimulációs rendszereknek, az emberi nyelv evolúciójának, betegségek előfordulása hálózati topológiai elemzésének stb. terén zajló kutatóprojektekhez. Jellemző, hogy az intézet kutatói többségének életkora ma is csak mintegy 30 év körüli, de minden évben további fiatalok – évente kb. 20 végzős hallgató – felvételét tervezik. Ennek elősegítésére a már említett Csiao Tung Egyetemen az Oktatási Minisztérium kezdeményezésére 2023-ban ún. „Magas szintű matematikai, fizikai, kémiai és biológiai nemzeti tehetségeképítő központok” jöttek létre, biztosítva a SIMIS (és más kutatóintézetek), valamint az egyetemek tudósainak utánpótlását. De az intézet a legkiválóbb tehetségek képzése érdekében a világ legjobb egyetemei közé tartozó, ugyancsak sanghaji Fudan Egyetem Matematikai Központjával is szerződést kötött; az egyetem évente 30, kiváló matematikai képességekkel rendelkező sanghaji középiskolás diákot választ ki, akik – ha sikerül a felvételijük és bekerülnek az egyetemre – egy év elteltével átkerülhetnek a Matematikai Központba, ahol a munkájukat figyelemmel kísérik; a legjobbak az egyetem elvégzését követően a SIMIS munkatársaivá válhatnak.

E két kiragadott példa is mutatja, hogy Sanghaj kiváló innovációs – és ahhoz háttérül vállalkozói – környezetet teremt, emellett a város segíti a kutatások, újítások, fejlesztések pénzügyi hátterének biztosítását is bankok, pénzintézetek és a tőzsde bevonásával. 2023-ban pl. a város támogatása révén 124 új vállalat részvényei kerültek be a sanghaji értéktőzsdére. A KKV-k finanszírozására pedig innovációs alapokat hoztak létre és sokféle speciális hitelkonstrukciót (pl. „inkubátorkölcsönöket”) dolgoztak ki.

Sanghaj gazdaságának további kiemelkedő ágazatát jelentik a pénzügyi szolgáltatások, a városban található Kína legnagyobb bankjai, pénzügyi intézményei és biztosítótársaságai; ezek a szolgáltató ágazatok is kiemelkedő eredményességűek. Érthető módon hatalmas gazdasági hasznot érnek el az ingatlanfejlesztéssel, ingatlanbeépítéssel foglalkozó cégek, de nem maradnak el eredményességben a befektetések ösztönzése céljából magalakult vállalkozások sem.

A fejlődésnek, növekedésnek természetesen vannak árnyoldalai is. A vidéki területekről a városba áramlás egyre jelentősebb, ami a beépített területek erőszakos terjeszkedéséhez és túlszűfolttséghez vezet. Ez nem kevés környezeti problémát okoz, amelyekből kiemelendő az időszakosan igen jelentős levegőszennyezettség. Ezért a város vezetése 2024-ben a bevételek 2,3%-át fordította környezetvédelmi célú beruházásokra, fejlesztésekre, többek között a városi zöldterületek bővítésére, amelynek keretében az elmúlt időszakban 162 új parkot építettek, így a városi parkok száma összesen 832-re nőtt. Sanghajban egyre nagyobb a „zöld” autók aránya, 2024-ben már 1,3 millió elektromos meghajtású jármű volt forgalomban.

Már a jövő új fejlődési irányai is körvonalazódnak. Egyrészt a város vezetése a korábbi fejlesztések pozitív és negatív hatásait (YIN J. et al. 2011) figyelembe véve törekszik arra, hogy mindezen gazdasági fejlődés mellett a város élhető maradjon és a környezet se sérüljön, többek között ennek elveit foglalja össze a Shanghai Master Plan 2017–2035. Másrészt már vizsgálják a modern közgazdaságtan egyik új területének, a digitalizáció terjedésével járó platformgazdaságnak a sanghaji lehetőségeit (CHEN Y. – CHEN ZH. 2016) is.

SANGHAJ INFRASTRUKTURÁLIS FEJLESZTÉSE

Ha valaki Kínában utazik, és akár vonatból, akár autóból nézeget kifelé az ablakon, valószínűleg az az érzése alakul ki, hogy Földön az egy főre jutó toronydaruk száma Kínában a legmagasabb. Bár – tekintettel az 1,4 milliárdos népességre – ez lehet, hogy túlzás, az kétségtelen, hogy az építőipar a 2010-es években az egyik vezető ágazattá vált, és olyan **építőipari „boom”** alakult ki, amely valóban páratlan. Egy 2019. évi tanulmány (Forrás5) szerint a világ száz legnagyobb építőipari vállalata összforgalmának 41 százalékát a listára felkerült tíz kínai vállalat állította elő, az első négy helyen pedig kínai cégek álltak, a legnagyobb közülük, a China State Construction Engineering (CSCEC) pedig 2018-ban egymagában 181,5 milliárd dolláros forgalmat bonyolított le. Igaz azonban az is, hogy az elmúlt években felerősödtek azok a hangok, amelyek az „ingatlanbuborék” összeomlását jósolják (ennek okairól l. pl. DERCE Z. 2024; a várt összeomlásnak a világgazdaságra való esetleges hatását pedig l. pl. BRAUN E. 2023). Az azonban kétségtelen, hogy a gazdasági

fejlődéssel együtt járó népmozgalom, a munkaerő városokba áramlása és ezáltal a városok népességének felduzzadása szükségessé tette az elképesztő méretű lakásépítést. Kína-szerte mindenhol gomba módra szaporodtak a hatalmas Újpalota-típusú lakónegyedek, csak magasabb – többnyire 20-30 emeletes – házakkal, amivel párhuzamosan szinte teljesen eltűntek a zárt közösséget alkotó, a hagyományokat őrző földszintes városrészek a maguk infrastrukturális elmaradottságával. Itt-ott – feltehetően elsősorban a turizmus kedvéért – még kis foltokban megmaradtak ezek a régi negyedek, labirintusszerű szűk sikátoraikkal (7. ábra), de a városokat a lakóövezetek egyhangú kockatornyai uralják. Ezekben kezdetben aprócska, szinte nyúlketrecnyi lakásokat hoztak létre, az újabb építkezések során azonban már nagyobb lakásokat is kialakítottak, természetesen a modern kényelem elemeivel, elsősorban fürdőszobával felszerelve. És ami a látogatónak a legfeltűnőbb, a légkondicionáló berendezések általános elterjedése, kültéri egységeikkel tovább csökkentve a lakótelepek amúgy is szegényes esztétikai megjelenését. Eltérő kivételt szinte csak a középületek jelentenek, amelyek tervezésekor és építésekor az anyagi lehetőségtől függően szárnyalhatott az építészmérnökök fantáziája. Tegyük ehhez még hozzá, hogy a fejlődés hatására Kínában is kialakult egy nagyon tehető réteg, sőt egy sokmilliós középosztály is, amelynek következtében újabban igényes lakóparkok (8. ábra) is megjelentek a városok határában.

7. ábra. Hagyományos kínai városnegyed Pekingben (fotó: Horváth G.)

8. ábra. Toronyházak, városi autópálya és új lakópark Sanghajban (fotó: Horváth G.)

Sanghaj azonban némileg különbözik a fentebb jellemzett általános képtől, amely a korábban említett történelmével magyarázható. Bár a toronyházerdő itt is uralja a város nagy részét (9. ábra), mégis a „nyugati” behatolás idején az egyes koncessziós övezetekben kiépült európai stílusú épületek egy jelentős része megmaradt, sajátos városképet kölcsönözve a sokmillió nagyvárosnak. És itt nemcsak a Bund épületeire (3. ábra) kell gondolni, ugyanis a városközponttól több metrómegállónyra is találhatunk erősen európai jellegű épületeket (10. ábra). Emellett Sanghajt szinte uralta egy jellegzetes, nyugati és kínai elemeket ötvöző kevert építészeti stílus, az ún. sikumen (a név a bérházak jellegzetes kőkeretes kapuira, ajtóira utalt), amelynek épületgyűjtései az 1860-as évektől kezdve jelentek meg, és számuk a 20. század harmincas éveiben elérte a 9000-et (a város akkori teljes lakásállományának 60-65%-át!). Az idő előrehaladtával azonban ezek a negyedek – amelyek népessége egyébként a polgárháborús időkben hihetetlenül felduzzadt – is korszerűtlenné váltak, és a „reform és nyitás” politikájának gazdasági fellendülését követően erőteljes bontási hullám áldozatául estek, csupán néhány sikumen negyed maradt meg. Mégis, összességében Sanghajban jóval több turisztikailag is érdekes épület, illetve lakónegyed maradt meg a félgymarmati időkben, mint Kína más nagyobb városaiban.

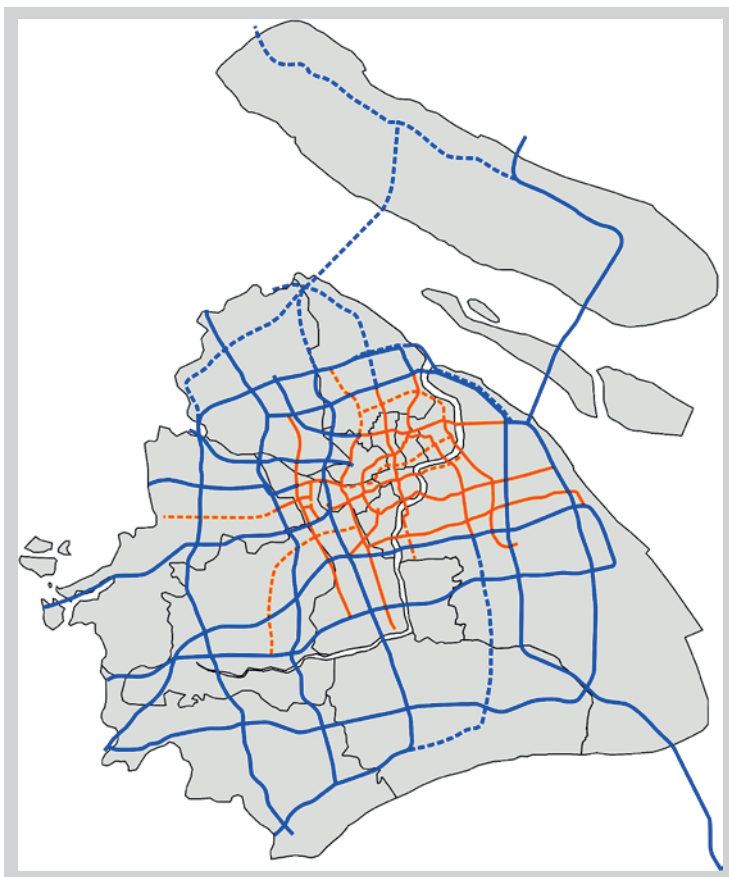
9. ábra. A Csangsou (Changshou) út toronyházai a további építkezésekre utaló toronydaruval (fotó: Horváth G.)

10. ábra. Épület az egykori francia koncessziós negyedben (fotó: Horváth G.)

A középületek és a lakóházak építése mellett a közlekedési infrastruktúra is jelentősen átalakult. A fejlesztések részeként a tartományi jogú várost autópályák (11. ábra) hálózzák be (bár valószínűleg kétszerannyi autópálya építésével sem lehetne elkerülni az állandó dugót). A Huangpu felett új többsávos hidak épültek, mint pl. a Nanpu és a Jangpu (Yangpu) híd (előbbit 1991-ben, utóbbit 1993-ban adták át). Sokat lendített az infrastruktúra fejlesztésén a 2010-ben megrendezett, a város egy folyó menti részének teljes megújulását eredményező EXPO, amelynek a jelszava is ez volt: „*Jobb város – jobb élet*”.

A hidakat említve a hatalmas ütemű fejlődés egy jellegzetes példaként ki kell emelni a városközponttól délre a Hangcsoui-öböl (Hangzhou Wan) felett átívelő, 35,5 km hosszú, mintegy másfél milliárd dollár (!) költséggel megépített, kétszer hatsávos

11. ábra. A sanghaji városmag körüli autópálya-hálózat (forrás). Kék – országos és tartományi szintű gyorsforgalmi út, sárga – önkormányzati szintű gyorsforgalmi út és magasított út, szaggatott út – tervezett vagy építés alatt álló út

autópályával rendelkező hidat (12. ábra), amely 80 km-re rövidíti le az utat Sanghaj és – a kikötője miatt kiemelkedő fontosságú – Ningpo (Ningbo) iparvárosa között.

Magában Sanghaj városmagjában a 20. században még mintegy 120 kilométernyi villamoshálózat szolgált a városlakók közlekedését, ezt azonban fokozatosan felszámolták, kezdetben az autóbuszok vették át szerepüket, majd 1993-ban átadták az első metróvonalat. A fejlesztés itt is elképesztő méretű volt, mára már 896 km-nyi metróhálózat épült meg 20 vonallal és 598 állomással, és több új vonal is épül, illetve folyamatosan bővítene már meglévő vonalakat. Külön vonalként még épülőben van egy nagysebességű (160 km/h) gyorsvasút a két legnagyobb nemzetközi repülőtér, a Hungcsiao (Hongqiao) és a Putung (Pudong) légikikötők között. Egy különleges fejlesztés a kerekek és sínek nélküli, a mágneses levitáció (a mágnesség ellentétes pólusainak taszító ereje) alapján működő lebegő mágnesvasút, az ún. Maglev-vasút, amely az említett Putung repülőtérrel köti össze 30,5 kilométer hosszan Putung városrész egyik fontos metrócsomópontjával; ezt az utat 8 perc alatt teszi meg, miközben 430 km/h-s csúcsebességre képes felgyorsulni.

A gazdaságban vezető szerepet játszanak a Jangce torkolata mentén kiépült, nagy forgalmat lebonyolító **kikötők**, amelyekben 2024-ben 2,3 millió tonna árut kezeltek. A sanghaji kikötőt 14 egymást követő év óta a világ vezető konténerkikötőjeként tartják számon, 2023-ban 49,16 millió TEU áteresztőképességgel. (A szállítmányozásban használt TEU fogalom a twenty-foot equivalent unit szavak rövidítéséből keletkezett, lényegében a 20 láb hosszúságú, 8 láb szélességű – azaz kb. 6 m x 2,4 m-es –, kb. 34 m³ térfogatú

12. ábra. A Föld leghosszabb hídja a Hangcsoui-öböl (Hangzhou Wan) felett (forrás)

fém „egyenkonténert” jelöli.) Az áruszállításban a város repülőterei is jelentős szerepet játszanak, 2023-ban áruforgalmuk a harmadik legmagasabb volt a világon (emellett a fentebb említett két legnagyobb repülőtér utasforgalma elérte a 96,75 milliót).

SANGHAJ TURIZMUSA

A vezető kínai Hszinhua (Xinhua) hírügynökség 2025. évi januári jelentése (Forrás6) szerint 2024-ben Sanghajban a vendégéjszakák száma meghaladta a 6 milliót, a külföldi turisták száma pedig 4,8 millióra nőtt (amiben – a hírügynökség szerint – a vízumpolitika jelentős enyhítése is komoly szerepet játszott). A vendégek fogadására már 2021-ben 4942 hotel 396 630 szobája áll rendelkezésére (Forrás7), ez a szám nyilván még nőtt is azóta, és persze ha korlátozottan is, de egyéb szálláslehetőségek (egyszerűbb hostelök) is elérhetők. Mindez azért érdekes, sőt meglepő, mert Sanghaj alapjában véve nem rendelkezik olyan világhírű látnivalókkal, mint pl. a pekingi Tiltott város vagy a hsziani (Xi'an) terrakotta hadsereg, Kína más városaihoz képest kevesebb nagy múltú történelmi örökség látható, ami nem csoda, hiszen meglehetősen rövid a város története; ugyanakkor jelenleg 165 múzeum, 100 művészeti galéria, 129 színház és az előadóművészetek számára 100 egyéb helyszín látogatható.

A város modern városképe, pezsgő üzleti és kulturális élete és a szórakoztatóipar szolgáltatásai következtében a turizmus fejlődése, a turisták számának növekedése töretlen, a műemlékek hiányát tehát más látnivalók és élményt kínáló turisztikai területek ellensúlyozzák. Ezt jól érzékelteti pl., hogy a Travel China Guide című honlap (Forrás8) mit ajánl a 10 legjobb programnak Sanghajban: 1) a Bund épületei; 2) éjszakai hajókázás a Huangpun; 3) kilátás a városra a Shanghai Towerből; 4) szórakozás a sanghaji Disneylandben (!); 5) Vásárlás a Nanking (Nanjing) út üzleteiben; 6) az Örömök kertje (Yu Yuan, 13. ábra) meglátogatása; 7) helyi harapnivalók kóstolgatása a Városvédő Istenség temploma területén; 8) kreatív szabadidő eltöltése Tiencefang (Tianzifang) volt sikumen épületegyüttesben; 9) éjszakai élet a Hengsan (Hengshan) úton; 10) Csucsiaacsiao (Zhujiajiao) „vízi város” meglátogatása (utóbbi egy az európai Velencéhez hasonlóan csatornákkal átszőtt látványos kisváros Sanghaj tartományi jogú város területén, 45 km-re a városközponttól). Ha el is tekintünk attól, hogy a modern kor turizmusa már messze nem a hagyományos látnivalók (szép és híres épületek, templomok, múzeumok stb.) megtekintéséről szól, a lista akkor is árulkodó. Az is jellemző, hogy ha pl. a legismertebb keresőprogramba beírjuk a „Shanghai” nevet, és rákattintunk a „képek” fülre, akkor az első 50 feljövő képből 41 a putungi felhőkarcolókat mutatja...

Persze ez nem jelenti azt, hogy Sanghaj egyáltalán nem rendelkezik az épített örökség jellegzetesen kínai látványosságaival. Csak néhányat kiragadva az említett,

13. ábra. Az Örömök kertje (fotó: Horváth G.)

1559–1577 között létesült Örömök kertje egy kis oázis a nyüzsgő város óvárosának szívében. Tavacskaival, pavilonjaival, fedett galériáival, formás kapuival, ablakaival és azok ablakkereteivel, édesvízi mészkőből komponált sziklatömbjeivel, művészi részleteivel nemcsak Kína egyik legszebb kertje, hanem tájépítészetét tekintve a kínai kerttervezés és kertépítés tipikus példája is. A kertet egy hagyományos kínai stílusban épített, örökké zsúfolt bazárnegyed veszi körül, árusokkal, boltokkal, éttermekkel, teaházakkal, a negyed közepén pedig szép tavacska található, rajta a jelképnek is tekinthető, cikcakkban haladó híddal; a kínai hiedelemvilág szerint ugyanis a rossz szellemek csak egyenesen tudnak haladni (bár egy másik, földhözragadtabb magyarázat szerint a kínai kertekben azért kanyarognak az ösvények és hidak, hogy a sétáló gyakran változó nézőpontokból lássa a kert különféle részleteit...). Szintén állandóan zsúfolt a Huangpu partján húzódó korzó, amelyet nyugaton az európai behatolás ugyancsak már említett jelképei, a Bund házai (3. ábra) határolnak, míg szemben a folyó túlszéljén a putungi városrész modern felhőkarcolóira nyílik remek rálátás. Az említett konceszsiós területeknek az európai időket idéző utcái, házai mellett jelentős emlék a Szent

Ignác-székesegyház, a jezsuiták fő kínai központja. De találunk szép példát a hagyományos kínai templomépítészetre is; bár nem tekint hosszú múltra vissza, mégis jelentős műemlék a toronyházak közé szorult Jáde Buddha temploma épületegyüttese (Kínában a buddhista, taoista vagy konfuciánus templomok egyaránt általában szabályos geometriai rendben felfűzött szentélyek, köztük elterülő udvarok és rájuk merőlegesen elhelyezett melléképületek együtteséből állnak).

ÖSSZEFOGLALÁS

Sanghaj nemcsak Kína egyik legjelentősebb városa, hanem egyike a Föld világvárosainak is. Erre a címre feljogosítja többek között kiváló földrajzi fekvése, magas népességszáma, fejlett gazdasága, ipari és a szolgáltató tevékenységeinek a kínai állam össztermékéhez való jelentős hozzájárulása. Bár ennek már voltak történelmi előzményei, mégis csak az 1980-as években beindult óriási gazdasági és infrastrukturális fejlesztések röpitették a várost világ élvonalába. Ebben egykor is, ma is jelentős szerepet játszott és játszik a külföldi tőke behatolása, de napjainkra már meghatározóvá váltak a hazai fejlesztések is. Ami azonban Sanghajt igazán nagyvárossá teszi, az a tudományos-technikai fejlesztés, az innováció, a világhírű és világjelentőségű egyetemek, kutatóintézetek, ipari parkok tevékenysége és a startupok mind jelentősebb szerepe. Kiemelkedő a város turizmusa is, hiszen területén a 19-20. század történelmének emlékei párosulnak az 1980-as évektől beindult elképesztően modern építészeti beruházásokkal és infrastrukturális fejlesztésekkel, és ehhez járulnak még a szórakoztatóipar nyújtotta lehetőségek.

IRODALOM

- BRAUN ERIK (2023): A világgazdaság Achilles-sarka – Beleremeghet a világ, ha Kína megborul? – Portfolio ([link](#))
- CAJ FANG (2019): A kínai reform és nyitás. Negyven év tapasztalata. – Antall József Tudásközpont, Budapest. 256 p.
- CHEN YING – CHEN ZHENGYANG (2016): The research on the factors analysis of platform economy city: A case study of Shanghai. – International Journal of Business and Management 11. 1. pp. 85–89. DOI: <https://doi.org/10.5539/ijbm.v11n1p85>
- GYURIS FERENC (2017): A kínai gazdasági csoda okai és korlátai. – Földrajzi Közlemények 141. 3. pp. 275–287.
- GYURIS FERENC – SZABÓ PÁL (2016): Kína: látványos eredmények, komoly kihívások. – Pallas Athéné Geopolitikai Kutatóintézet. ([link](#))
- DERCZE ZOLTÁN (2024): Nincs megállás a lejtőn – avagy miért nem tartunk kínai eszközöket? 1-2. – VIG Alapkezelő ([link](#))

- JÁNOSSY PÉTER SÁMUEL – DEKE ERH (2010): Hudec László élete és munkássága. Az igazi Homo Ludens. – Építésügyi Tájékoztatói Központ, Budapest. 160 p.
- JORDÁN GYULA (1999): Kína története. – Aula Kiadó, Budapest. 570 p.
- JORDÁN GYULA (2012): A Kína-modell és a kínai kivételesség kérdése. – Külügyi Szemle 11. 2. pp. 105–124.
- JORDÁN GYULA (2016): Kína XX. századi története. Válogatott tanulmányok. – l' Harmattan Kiadó, Budapest. 453 p.
- JORDÁN GYULA – TÁLAS BARNA (2002): Kína a modernizáció útján a XIX-XX. században. – Napvilág Kiadó, Budapest. 459 p.
- JÓZSA SÁNDOR (1966): Kína és az Osztrák-Magyar Monarchia. Kőrösi Csoma kiskönyvtár 2. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 207 p.
- LIGETI LAJOS (1935): Kína. Múlt és jelen. – Magyar Szemle Társaság. Budapest. 80 p.
- MERVAY MÁTYÁS (2023): A cserben hagyott hazafi. Zsidómentés a háborús Sanghajban. – Könyv Népe Kiadó, Budapest. 158 p.
- POLONYI PÉTER (1988): Kína története. – Kozmosz könyvek. Budapest. 227 p.
- POLONYI PÉTER (2002): Shanghai, az országnyi város. – In: Polonyi Péter: Kína. Panoráma, Budapest. pp. 565–591.
- PONCELLINI, LUCA (2007): Hugyecz László Sanghajban. – Országépítő 18. 3-4. pp. 36–43.
- QIAO ZHENQI (2018): Pudong's reform miracle. – China Pictorial 30. 10. pp. 30–53.
- SALÁT GERGELY (2009): A régi Kína története. Konfuciusz Könyvtár 1. – ELTE Konfuciusz Intézet, Budapest. 90 p.
- SALÁT GERGELY (2013): Az „Igazság” a „Két bármi” ellen. A kínai reformok kezdetének politikai körülményei – Világtörténet 35. 2-3. pp. 259–278.
- VÁMOS PÉTER (2023): Mao Ce-tung, a forradalom politikusa. – Korunk 34. 8. pp. 77–91.
- VÁMOS PÉTER (2011): Mao utolsó forradalma: 1966–1976. – História 33. 7. pp. 3–12.
- YIN JIE – YIN ZHANE – ZHONG HAIDONG – XU SHIYUAN – HU XIAOMENG – WANG JUN – WU JIANPING (2011): Monitoring urban expansion and land use/land cover changes of Shanghai metropolitan area during the transitional economy (1979–2009) in China. – Environmental Monitoring and Assessment 177. pp. 609–621. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10661-010-1660-8>
- ZENG GANG – LIEFNER, INGO – SI YUEFANG (2011): The role of high-tech parks in China's regional economy: empirical evidence from the IC industry in the Zhangjiang High-Tech Park, Shanghai. – Erdkunde 65. 1. pp. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.3112/erdkunde.2011.01.04>
- ZHANG LEYIN (2014): Dynamics and constraints of state-led global city formation in emerging economies: the case of Shanghai. – Urban Studies 51. 6. pp. 1162–1178. DOI: <https://doi.org/10.1177/0042098013495577>
- ZOLTAI ALEXANDRA (2023): Merre tovább, Kína? – In: Horváth Levente – Szakáli Máté (szerk.): Eurázsia Központ elemzések 2021–2022. Eurázsia Központ – Neumann János Egyetem, Budapest. pp. 58–63.
- Shanghai basic facts 2024. – Information Office of Shanghai Municipality – Shanghai Municipal Statistics Bureau, Shanghai.
- Shanghai Master Plan 2017–2035. – Shanghai Urban Planning and Land Resource Administration Bureau, Shanghai. 80 p.

Forrás1 – <https://en.pd-italent.com/>

Forrás2 – <https://www.statista.com>

Forrás3 – <https://tdli.sjtu.edu.cn/EN/about/overview>

Forrás4 – <https://www.simis.cn/>

Forrás5 – <https://www.vg.hu/cegvilag/2019/07/kina-az-epitoipar-csucsragadozoja>

Forrás6 – <https://www.chinadaily.com.cn/a/202501/23/WS679216e5a310a2ab06ea8f64.html>

Forrás7 – <https://www.statista.com/statistics/>

Forrás8 – <https://www.travelchinaguide.com>